

ואומרת על כך הגמרא: **אישתמיטתיה** לאותו מקשן **הא דאמר רבי אסי אמר רבי יוחנן: לקח עשרה עוברין במעו אמן כולם נכנסין לדיר להתעשר**. ואם כן, משכחת לה אתנן שניקח על ידי הבעל ולא נפטר משום לקוח, באתנן עובר, שחזר ולקחו הבעל

כשעדיין עובר הוא.⁽¹⁰⁾

ומקשינן: **ותיעשרה איהי** [תעשר הזונה נ-ב-1 עצמה], ולמה פירשה הברייתא שהאתנן חייב במעשר רק בכגון שחזר ולקחו הימנה. והרי אפילו ביד הזונה מתחייב האתנן

אתנן אינו נכנס לדיר להתעשר!?! וראה מה שיתבאר בזה באות ב, ובעוד הערות דלקמן].

ב. רבינו גרשום הקשה מעצמו למה אינו נפטר משום לקוח, וכנראה שלא גרס כן בגמרא. ותירץ מדנפשיה בתירוצן שני כתירוצן הגמרא. ובתירוצן ראשון יישב: כיון שבזונה גויה עסקינן כמבואר בהמשך הסוגיא, אם כן, נמצא שבשעה שלקח הבעל את האתנן עדיין אין האתנן ראוי להתעשר, כיון שגויה אינה חייבת במעשר, והרי זה כאילו לקח קודם עשייה שאין הלקיחה פוטרת.

ג. גבי תבואת דגן דממעטינן לקוח מ"תבואת זרעך", נקטו **התוספות בבבא מציעא** [פח א ד"ה תבואת], **והר"ש בפרק א דפאה**, שהמוכר תבואת זרעו וחזר ולקחו, הרי הוא חייב במעשר ואינו נפטר מטעם לקוח.

ו**כתב החזון איש** [שביעית א ז]: צריך עיון, מהיכן קים להו זה, ובסברא יש לומר כיון דאיפטר בלקוח פטור לעולם, וכדאמר בכורות נו א לענין מעשר בהמה **"והא איפסיל ליה בלקוח"**. והיינו, שהרי כאן מיירי כשחזר הבעל ולקח את הבהמה שגדלה בעדרו, ומכל מקום מקשינן דליפטר מטעם לקוח.

ו**כתב ליישב**: שאני מעשר בהמה שאינו טובל, אלא חיובא דגברא, וכל שנפטר פקע חיובו, אבל בדבר שטובל, יש לומר דלגבי מוכר חשיב טבל.

ועיקר הראיה מסוגייתנו, שגבי מעשר בהמה פטור הוא אפילו חזר ולקחו, ראה הוכחה זו **במהרי"ט אלגאזי פא ו ד"ה הן אמת. ובדבר**

אברהם [חלק א סימן כח] האריך הרבה בכל זה. ובדבר אברהם [חלק ב סימן יא אות ה] הביא כן מפורש מדברי **התוספתא בכורות ז ג**.

והאחרונים הביאו עוד מדברי **רש"י לעיל** יא א, גבי מה שאמרו שם שפדין פטר חמור נכנס לדיר להתעשר: כיצד אמרו נכנס לדיר להתעשר, אי אתה יכול לומר בבא ליד כהן, שהרי שנינו, הלקוח ושניתן לו במתנה פטור. וכתב רש"י: אי אתה יכול לומר בבא ליד כהן, אם נתנו ישראל לכהן שוב אינו נכנס להתעשר לא ביד כהן ולא ביד ישראל, ואפילו חזר ולקחו ממנו או הכהן נתנו לו, שהרי שנינו הלקוח ושניתן לו במתנה פטור ממעשר בהמה. הרי מבואר מדברי רש"י שאם החזירו מוכר אינו מתחייב במעשר בהמה. [ובעמוד ב יבואר בהערות שכן מוכח מן הרמב"ם, ומרש"י בעמוד ב ד"ה גדיים כנגד תישים].

ומלשון רש"י נראה שסברתו אינה כהחזון איש, שהרי מלשון רש"י שכתב **"ואפילו חזר ולקחו ממנו או נתנו לו הכהן במתנה, שהרי שנינו"**, מבואר, דמה שהזכירה הגמרא **"הלקוח או שניתן לו במתנה"**, מתיחס לחזרת הבהמה ליד הישראל דרך מקח או דרך מתנה. הרי מבואר כי מה שהישראל נתנו לכהן, אכן אינו פטור כשחזר ליד הישראל, אלא שהחזרה עצמה היא הפוטרת. וכן יבואר בהערות בעמוד ב מדברי הרמב"ם.

10. הקשה **הרש"ש**: אם נתנו לה כשהוא עובר, הרי משנולד פקע שם אתנן ממנו, שהרי דרשינן

במעשר?! (1)

הברייתא בזונה ישראלית, וחיוב מעשר הבהמה אכן עליה הוא!?! כלומר, מי הכריח אותנו לפרש את הברייתא בגויה, ולדחוק שהנידון הוא על הבעל שלקחה הימנו, והרי יש לפרש כפשוטו, שהנידון הוא עליה, ובישראלית עסקינן.

ומשנינן: **הא קא משמע לן הברייתא דזונה ישראלית לא הוי אתנן**. כלומר, אי אפשר לפרש בישראלית האסורה על הבעל, כי איסור זה אינו מחשיב את ביאתה לביאת זנות לענין אתנן, ורק זונה גויה שאין קידושין תופסין בה, זו בלבד ביאתה ביאת זנות היא לענין אתנן, ודין זה גופא הוא

ומשנינן: זו שאמרנו לפרש, שחיוב אתנן במעשר בהמה הוא באופן שחזר הבעל ולקחו — **בזונה גויה עסקינן**. כלומר, מן הסתם הברייתא שמחייבת אתנן במעשר עוסקת בזונה גויה [וכפי שיתבאר בהמשך הסוגיא], ובזונה גויה לא יתכן לחייב במעשר בהמה אלא את הבעל או אחר שחזר ולקחה הימנו.

ומקשינן: **ולוקמה בזונה ישראלית**, כלומר אשה שהיא אסורה על הבעל ובא עליה ונתן לה אתנן, (2) **ותעשרה איחי**, [נפרש את

שחזר ולקחה ממנה, והרי אדרבה עוד ניתוסף כאן סיבת לקוח מה שחזר ולקחה ממנה?! ולכאורה מבואר בסברת המקשן, כדברי התוספות בבבא מציעא והר"ש [הובאו בהערה בעמוד א], דגבי תבואת דגן, מוכר שחזר ולקח נתחייב במעשר. וסובר המקשן, שאין לחלק בין מעשר דגן למעשר בהמה [שלא כחילוק המובא בהערה לעיל בשם החזון איש].

והיינו דהקשה: בשלמא לדידי ניחא שפיר, כי היא פטורה מטעם מתנה, ואילו הבעל אינו פטור ומשום שהרי הוא עצמו חזר ולקחה, [ומוכח לכאורה כן, שהרי אם לא כן למה נקטה הברייתא שהוא עצמו חזר ולקחה, ולא שאחר לקחה מן הזונה]. אבל לדידך דמוקמת לה בעובר, אם כן, אף היא לא תיפטר, ולמה צריך לאוקמה בחזר ולקחו.

2. חילוק יש בין "זונה גויה" הנזכרת כאן, דהיינו, כל גויה, ואף על פי שביאת גויה בצינעא אינה אסורה מן התורה [וראה בזה במנחת חינוך מצוה תקעא אות י']. אבל "זונה ישראלית", היינו דוקא אשה שהיא אסורה עליו.

בתמורה [ל ב] מהפסוק שנאמר גבי אתנן "תועבת ה' גם שניהם": הם ולא שינוייהם, ובכבא קמא תחילת פרק הגוזל עצים מבואר שלידה הוי שינוי. ואם מה ששינונו שאתנן חייב במעשר בהמה מיירי כשנתנה לו כשהוא עובר, אם כן, הרי אין זה אתנן כלל, ופשיטא שחייב במעשר בהמה?! וראה מה שכתב לדון שלידה אינה שינוי להכשיר אתנן להקרבא.

1. דחוק לפרש, שקושיית הגמרא אינה המשך לנידון לקוח, והיא קושיא בפני עצמה. ואכן ברש"י מבואר, שזו היא קושיא על תירוצי הגמרא דמיירי בעובר: כיון דבמעע אמו נתנו לה, לא מיפסיל משום נותן במתנה, ויאכל במומו אם יצא האתנן בעשירי, ולמה לי חזר ולקחו. ומשמע דהכי קאמר: הניחא אם אין הנידון באתנן עובר, אין להקשות תעשר היא, כי הרי מתנה היא הפטורה ממעשר, וצריך לאוקמה כשחזר ולקח ממנה. אבל כיון דמוקמת לה בעובר, הרי אין בו פטור מתנה, ואם כן, גם היא תעשר.

אך יש לעיין לפי סברת המקשה, מה מועיל

שבא התנא להשמיענו. (3)

וכדאביי! דאמר אביי:

זונה גויה אתננה אסור. ומכל מקום כהן — שהזונה אסורה עליו, ולוקה עליה — הבא עליה אינו לוקה משום [ויקרא כא]: "אלמנה וגרושה וחללה זונה את אלה לא יקח ... ולא יחלל זרעו בעמיו", וכדמפרש טעמא לקמן. (4)

זונה ישראלית, היינו מי שהיא אסורה על הבעול אתננה — שנתן לה הבעול האסור לה — מותר שאין זו זנות לענין אתנן, ואילו כהן הבא עליה אחר שנבעלה בעילת

איסור, הרי זה לוקה עליה משום "ולא יחלל זרעו בעמיו" (5) ומשום שבבעילתה לאסור לה נעשתה זונה ונאסרה לכהן, וכדמפרש לקמן מאי שנא אתנן מאיסור זונה.

ומפרשינן טעמא דאביי: זונה גויה אתננה אסור, משום דגמור "תועבה" "תועבה" מעריות, [נאמר באתנן זונה — דברים כג יט — "לא תביא אתנן זונה ומחיר כלב. תועבת ה' אלהיך גם שניהם", ונאמר בסוף פרשת עריות [ויקרא יח כז] "ולא תעשו מכל התועבות האלה"], מה עריות דלא תפסי בהו קידושי, אף זונה בהך דלא תפסי בה קידושי, והרי גויה אין תופסין בה קידושי. (6)

התוספות, שרבא אכן חולק על הברייתא הזו, ואין להוכיח שלא כדבריו מברייתא שלא נשנית בי רבי חייא ורבי אושעיא.

4. לפי הגירסא כאן, משמע שמשום לאו זה הוא דאינו לוקה, וכדמפרש טעמא לקמן משום שאין זה זרעו, אבל לוקה עליה משום לאו ד"אשה זונה וחללה לא יקחו" [ויקרא כא ז]. אבל בתמורה כט ב הגירסא היא: "אינו לוקה עליה משום זונה, מאי טעמא, דאמר קרא ולא יחלל זרעו בעמיו", ומשמע, שהוא לימוד שאין בה איסור משום זונה, כיון שלא שייך בה מאמר הכתוב "ולא יחלל זרעו בעמיו", וראה עוד בהערה הבאה.

5. בתמורה כט ב הגירסא היא: כהן הבא עליה לוקה עליה משום זונה, מאי טעמא, דאמר קרא, "ולא יחלל זרעו".

6. יש להעיר בלשון הגמרא, שמתחילה משמע, שהוצרכנו לגזירה שוה כדי לאסור את אתננה, ומסברא חיצונית לא היינו אוסרים את אתננה.

3. א. לכאורה היה נראה מדברי הגמרא, שאין שום זונה ישראלית שיהא אתננה חשוב אתנן, שהרי אם כן, למה לנו לאוקמא לחיוב אתנן במעשר בהמה בזונה גויה, ולדחוק שהנידון הוא לבעול ולא לזונה עצמה, והרי יש לנו לפרש בזונה ישראלית, שאתננה אתנן.

אך בתוספות כתבו לא כן, אלא שגם אשה שהיא מחייבי כריתות לבעול [ולא רק מלקות], אף אתננה אתנן. [ובפשטו מוכרח הוא כן, ממקור הגמרא שזונה ישראלית אין אתננה אתנן, שהוא משום דילפינן בגזירה שוה מפרשת עריות, דבעינן ערוה דלא תפסי קידושי, ואם כן, כל אלו שאין קידושי תופסין בהן אתננה אתנן, וראה בזה בתוספות].

ומה שלא פירשה הברייתא בזונה ישראלית מחייבי כריתות, ביארו התוספות שהוא משום דאתא הברייתא לאשמועינן דזונה ישראלית [שאינה מחייבי כריתות] אתננה מותר.

ב. דין אתנן זונה בזונה ישראלית שתפסי בה קידושי, היא מחלוקת אביי ורבא בתמורה כט ב. ולדעת רבא — שאף זונה ישראלית אתננה אסור — חזרה קושיא למקומה! ? וכתבו

כל אחד קלבון, אף שנים ששקלו כאחד מוסיפים שני קלבונות, כדי לא לגרוע מהקדש.

ג. אבל, אב השוקל סלע עבור שני בניו, היות וכך הוא הדרך, שאדם המחוייב שני חצאי שקלים נותן סלע שלם, ולא שני חצאים, אין הוא חייב בקלבון.

ד. במשנתנו יתבאר, שאחים השוקלים סלע שלם מנכסי אביהם קודם שהתחלקו בהם, אנו דנים אותם כאילו אביהם היה שוקל עבורם כאחת, כי הנכסים לפני חלוקתם הם בגדר "תפוסת בית ירושת אביהם", והרי הם פטורים מקלבון. אך אם כבר חילקו את הנכסים ביניהם, ואחר כך חזרו ונשתתפו בהם, אנו דנים אותם מעתה כשאר שני אנשים השוקלים כאחד סלע, שהם חייבים בקלבון.

מתניתין:

האחין השותפין בנכסי אביהם שמת: (8)

כאשר מצב השותפות ביניהם הוא שחייבין בקלבון כאשר הם שוקלים את מחצית השקל, הרי הם פטורין ממעשר בהמה.

ואילו בהן הבא עליה אינו לוקח, משום ד"לא יחלל זרעו" אמר רחמנא, והאי לאו זרעיה הוא [בנה אשר תלד הימנו אינו חשוב זרעו], כי ישראל הבא על הגויה, הולד אינו מתיחס אחר אביו.

אבל זונה ישראלית אתננה מותר, דהא תפסי בה קידושין, והרי ילפינן "תועבה תועבה". וכחן הבא עליה לוקח משום "לא יחלל זרעו", דהא זרעיה הוא [שהרי זרעו הוא].

א. כל ישראל חייבים לתת מחצית השקל [הסלע] לקרבנות ציבור, פעם אחת בשנה.

א. כל הנותן מחצית השקל, צריך להוסיף "קלבון" [מטבע קטנה] על תרומתו. (7) ומצינו שני טעמים לחיוב הוספת הקלבון. האחד, משום "הכרע", שלא תהיה מחצית השקל מצומצמת שמא לא תהיה מחצית שלמה. והשני, משום "חילוף", שכאשר מחליפים שני חצאי שקלים לשקל אחד אצל השולחני, יש להוסיף לו תשלום מועט בשכר ההחלפה.

ב. שנים ששקלו כאחד סלע שלם, אף על פי שמן הדין היה לפוטרם מקלבון, מכל מקום, היות ורוב בני אדם שוקלים בנפרד ומוסיפים

"והרי הן כשאר בני אדם שהשוקל שקלו נותן עמו קלבון", וכן כתב שם "הואיל ורוב בני אדם נותנין כל אחד מחצית הסלע וקלבונו עמו", מבוואר, שהוא מפרש את משנתנו כדעת רבי מאיר, ועל פי זה מתבארים הדברים כאן. [והרש"ש שכתב בדעת רש"י שהוא מפרש כחכמים דרבי מאיר — דבריו צ"ע].

8. המשנה והסוגיא שעליה מתבארת כאן על פי

ואילו מסוף לשון הגמרא נראה, שהגזירה שוה באה למעט הנך דתפסי קידושי, וכדאמרינן: אף זונה בהך דלא תפסי בה קידושי, דמשמע: דוקא בהך דלא תפסי קידושין.

7. דין זה מחלוקת חכמים ורבי מאיר היא בשקלים [א ו] וכפי שביאר הרע"ב שם, ולדעת חכמים: יחיד השוקל מחצית השקל אינו חייב בקלבון. ומרש"י כאן שכתב [בד"ה האחין]:

פטורים הם מלתת מעשר בהמה מהבהמות, כי אין שותפות חייבת במעשר בהמה, וכאשר יבואר בגמרא המקור לזה.

השני: מת אביהם, ועדיין לא חלקו את הנכסים, והרי הם ב"תפוסת הבית". הרי אם שקלו מכספי תפוסת הבית שקל עבור שניהם, דינם הוא כאילו היה אביהם שוקל עליהם, שאינו חייב בקלבון. ומטעם זה עצמו חייבים הם לתת מעשר בהמה מהבהמות שירשו, כי אין זו שותפות גמורה הפוטרת ממעשר, אלא הרי היא כאילו היא קיימת בידי אביהם. (9)

ומאידך, כאשר מצב השותפות ביניהם הוא שחייבין במעשר בהמה, הרי הם פטורין מן הקלבון בשעה שישקלו מחצית השקל ביחד.

כלומר, שני מצבי שותפות יש באחים שירשו מאביהם, וכדמפרש המשנה ואזיל:

האחד: מת אביהם, וחלקו את הנכסים, ושוב נשתתפו בהם, וזו היא שותפות כשאר שותפין, ולכן, אם הם שוקלים את מחצית השקל ביחד מכספי השותפות, שקל שלם עבור שניהם, הרי הם חייבים בקלבון כשאר שותפים השוקלים כאחד. ומטעם זה עצמו,

טלאים שנולדו בשנה זו, או שנתנו לו במתנה, הרי הן פטורין מן המעשר עד שיוולדו ברשותו, לפיכך השותפין שנשתתפו בהמות, והביא זה מאה טלאים, והביא זה מאה טלאים ועירבו אותן ונשתתפו בהן, הרי המאטים פטורין מן המעשר, שכל טלה מהן כמכור, וכן האחים שירשו טלאים מאביהם הרי הן פטורין מן המעשר, אבל הנולדים להם בשותפות לאחר מכאן מאלו הבהמות, בין לשותפין בין לאחים חייבין במעשר. [והיינו משום ששותפות עצמה אינה פוטרת ממעשר לשיטת הרמב"ם]. ולדעתו זו היא כוונת המשנה, וגרסין: האחין והשותפין, ראה פירוש המשניות ונושאי כלי הרמב"ם.

ובביאור מה שכתב הרמב"ם שהאחים פטורים מן המעשר, ואף ששותפין אינם פטורים ממעשר, יש שפירשו [ראה מהרי"ט אלגאזי תחילת בכורות ד"ה איברא דבדין. וחזון איש בכורות כו טו, וליקוטם לדף זה], שכוונתו משום שהירושה כלקחה היא הפוטרת מן המעשר, ואין נפקא מינה, בין אם היה יורש אחד או שהיו שני יורשים.

אך בלחם משנה מבואר, שגם דעת הרמב"ם דירושה חייבת במעשר בהמה, ויורש אחד חייב

פירושו של רש"י וגירסתו. אך להרמב"ם בפירוש המשניות ובהלכותיו פרק ו מבכורות, גירסא אחרת ופירוש אחר בכל דברי המשנה והסוגיא שעליה, ומקצת משיטתו ומשא ומתן בדבריו, יתבארו בהערות.

9. נתבאר על פי רש"י וגירסתו שגרס "האחין השותפין", והיינו שמשנתנו עוסקת בדיני האחים בלבד, ומחלקת לענין מעשר בהמה בין בהמות שירשו בתפוסת הבית שאין בהם פטור משום שותפות, לבין בהמות שנשתתפו בהם לאחר חלוקתם שהם פטורים, משום שהשותפים פטורים ממעשר בהמה.

ולשיטת רש"י מתבאר, א. שותפות פוטרת מן המעשר. ב. אף על פי שהלוקח בהמה או המקבלה במתנה הרי הוא פטור ממעשר בהמה, מכל מקום אם ירש בהמה אין בה פטור משום לקוח. ג. עשיית שותפות אינה חשובה כמכר שתפטור משום לקוח, שהרי כשחזרו ונשתתפו הרי הם פטורים משום ששותפין פטורין ממעשר בהמה, ולא משום שכשחזרו ונשתתפו הרי זה כלקוח.

אבל הרמב"ם [בכורות ו י] כתב: הלוקח

ומפרשת המשנה את שני האופנים:

שנתבאר.⁽¹²⁾

קנו מתפיסת הבית. כלומר, ירשו בהמות ועדיין הם בתפוסת הבית,⁽¹⁰⁾ הרי הם חייבין במעשר בהמה, [ופטורים מן הקלבון] —

ואם לאו, פטורין.⁽¹¹⁾

אבל אם חלקו האחים, ושוב חזרו ונשתתפו, חייבין הם בקלבון כשאר שותפים, ופטורין ממעשר בהמה משום שותפות, וכפי

כתיב [שמות יג יב]: "והעברת כל פטר רחם לה', וכל פטר שגר בהמה אשר יהיה לך הזכרים לה',"⁽¹³⁾ דמשמע: מיוחד לך, ללמדנו: ולא של שותפות, שאין השותפין

במעשר בהמה, ורק שנים שירשו פטורין.

וכן כתב בחידושי רבינו חיים הלוי, וביאר הדבר: משום דכל אחין שירשו, אי משום דין ירושה, כל אחד זוכה בחלקו לעצמו, ואינן נעשין שותפין יחד להיות כחד בעלים, ועל כן הוי דינם: או שבאמת אינן חשובין להיות שותפין יחד, או דשותפותן נעשה ממילא על חלקו של כל אחד שיש לו בהירושה, ועל כן, זהו שפסק הרמב"ם דהיורשין פטורין ממעשר בהמה, דממה נפשך: אם באמת אינם שותפין, ויש לכל אחד חלק במקצתן, הרי כל אחד בפני עצמו לית ביה חיובא דמעשר בהמה כלל, וגם, דהרי דרשין [בגמרא כאן]: "יהיה לך" ולא של שותפות, יכול אפילו קנו בתפיסת הבית, תלמוד לומר "יהיה", הרי, דדוקא אם נעשים שותפים וכולן נעשין כחד בעלים, אז הוא דחייבים, אבל אם כל אחד יש לו חלק בפני עצמו, ממעטינן מקרא ד"יהיה לך" דפטורין ממעשר בהמה, ואם נימא דנעשין שותפין ממילא, גם כן פטורין, דכיון דאין שותפותן באה על ידי ירושה מכח אביהם, ורק דהם בעצמם משתתפין, ממילא דינם כשנים שנשתתפו, דחשוב לקוח דפטור ממעשר בהמה.

וכפירושם נראה מלשון פירוש המשניות להרמב"ם, שכתב: ירשו מאביהם בהמה, והיא משותפת ביניהם, פטורים. הרי שפטר הרמב"ם את היורשים משום שהיא משותפת ביניהם, ולא

מחמת עצם הירושה. וכן נראה מדברי המנחת חינוך [מצוה שס אות ז ד"ה וזה לשון], שצידד לומר בדעת הרמב"ם, דהא דממעטינן בגמרא מ"יהיה לך" ולא של שותפות, עיקר המיעוט לאחים שירשו הוא, כי השותפים — לדעת הרמב"ם — בלאו הכי פטורים משום שהם כלקוח, ראה שם. הרי מבואר מדבריו, שהרמב"ם אינו פוטר את היורשים משום שהירושה עצמה היא כלקוחה, אלא דוקא משום ששני יורשים שותפים הם.

10. כן פירש רש"י. וטעמו, או משום שאם קנו בהמות הרי הם פטורים ממעשר בהמה משום לקוח. או משום דאפילו בלא טעם לקוח, אין מעלה לתפוסת הבית אלא אם ירשו את הבהמות עצמם, אבל כשקנו בהמות מן המעות הרי זו כשותפות בעלמא.

11. רש"י סתם ולא פירש בבא זו.

12. נתבאר על פי רש"י במשנה כאן. ובהערה 13 יתבאר מדברי רש"י עצמו, שפירוש המשנה הוא: חלקו האחים — חייבים בקלבון ופטורים ממעשר בהמה. ואפילו חזרו ונשתתפו חייבים בקלבון ופטורים ממעשר בהמה.

13. נתבאר על פי רש"י, ולא כ"תורה אור"

ונשתתפו, והרי הם ביחס לבהמות כשאר שותפין הפטורים ממעשר בהמה. ולא חלקו בכספים, והרי הכספים בתפוסת הבית הפוטרתם מן הקלבון.

חייבין בקלבון ופטורין ממעשר בהמה: שחלקו בזה ובזה, וכשאר שותפים הם ביחס לשניהם.

חייבין במעשר בהמה ופטורין מן הקלבון: שלא חלקו לא בזה ולא בזה.

ומקשינן: **פשיטא**, שהרי כבר שנינו שמנכסי תפוסת הבית פטורים הם מן הקלבון וחייבים במעשר בהמה, וכשחלקו וחזרו ונשתתפו הרי דינם בהיפוך. ופשיטא, שביחס לקלבון הדין תלוי במצב הכספים מהם שוקלים, וביחס למעשר בהמה הדין תלוי במצב הבהמות מהם חייבים הם במעשר!?

ומשנינן: חלקו בבהמה ולא חלקו בכספים שהם פטורים מן הקלבון **איצטריבא ליה**, כי אם לא שהשמיענו זאת רבי ירמיה, **סלקא דעתך אמינא** שלא נקל בהם לפוטרו מן הקלבון, אלא נחמיר עליהם לחייבם. כי נאמר:

כיון דחלקו בבהמה, גלו דעתיהו דלמיפלג קיימי [גילו דעתם שעומדים הם לחלוק] ואם כן, **ליחייבו בקלבון** —

קא משמע לך רבי ירמיה שפטורים הם מן הקלבון, כיון שסוף סוף עדיין לא חלקו את הכספים.

חייבין במעשר בהמה, וכדמפרש ואזיל. **יכול אפילו קנו מתפוסת הבית**. כלומר, יכול אפילו בהמות שירשו והם עדיין בתפוסת הבית — לא יהיו חייבים במעשר בהמה? **תלמוד לומר: "יהיה"**, מכל מקום.

ותמהינן: והרי **האי קרא בבכור** הוא דכתיב, ואיך למדנו מפסוק זה למעשר בהמה!?

ומשנינן: אם פסוק זה **אינו ענין לבכור**, דהא **איתיה בשותפות** [אפילו שותפין חייבין], **דכתיב: "ובכורות בקרכם וצאנכם"** בלשון רבים, ומשמע אפילו שותפין, **תנחו ענין לפסוק זה למעשר בהמה לפטור את השותפין**.

אמר רבי ירמיה: פעמים שהאחים השותפים חייבין בזה ובזה [בקלבון ובמעשר בהמה], **ופעמים שהאחים השותפים פטורין מזה ומזה, ופעמים שחייבין הם בקלבון ופטורין ממעשר בהמה, ופעמים שחייבין במעשר בהמה, ופטורין מן הקלבון**.

כיצד **חייבין בזה ובזה**: שחלקו בכספים [את הכספים] וחזרו ונשתתפו בהם, ולא חלקו בבהמה ועדיין בתפוסת הבית היא. ולכן חייבים הם בקלבון, שהרי ביחס לכספים מהם הם שוקלים, הרי הם כשאר שותפין בעלמא, ואילו ביחס לבהמות מהם מתחייבים הם לתת מעשר, אין זו שותפות שתפטרם ממעשר בהמה.

פטורין מזה ומזה: שחלקו בבהמה וחזרו

לכהן ולא לבעלים, ואי אפשר למעט שותפות מפסוק זה. [ועוד, אי אפשר שנפרש פסוק זה למעשר בהמה, שאינו ניתן לכהן כלל].

שצ"י ל"ובשרם יהיה לך" האמור בפרשת מתנות כהונה. וכבר כתב הר"ש ש"ש שאי אפשר לפרש כן, כי "יהיה לך" האמור שם, מתיחס

אומר: זה הוא חלקו המגיע משעה ראשונה. כלומר, הרי אנו אומרים "יש ברירה", שכל אחד זכה באותם גדיים שהיו חלק ירושתו, והשני אף הוא זכה בגדייו שלו. והיות שחזרו ונשתתפו ב"ירושתם", חזר דין השותפות להיות כשותפות בתפוסת הבית, שחייבת במעשר בהמה.⁽¹⁴⁾

ורב נחמן אומר: "אין ברירה", ולפיכך: אפילו חלקו גדיים כנגד גדיים ותיישים כנגד תיישים וחזרו ונשתתפו, אין אומרים על חלוקתם הראשונה: זה הוא חלקו המגיע משעה ראשונה, אלא כמקח בעלמא הוא,

אמר רבי ענן: לא שנו במשנתנו שהאחים שחלקו וחזרו ונשתתפו הרי דינם כשותפין בעלמא לפוטרים ממעשר בהמה, אלא בכגון שחלקו גדיים כנגד תיישים ותיישים כנגד גדיים, זה נטל גדיים וזה נטל כנגד שויין תיישים, ומשום שבחלוקה זו אין לומר שכל אחד בא לחלק ירושתו, כי בכל מין ומין יש לכל אחד מהם חלק, וכשחזרו ונשתתפו הרי זה כשותפות בעלמא שפטורה ממעשר בהמה —

אבל חלקו מתחילה גדיים כנגד גדיים ותיישים כנגד תיישים, וחזרו ונשתתפו,

משום לקוח, ואין צריך לפטור משום שותפות אלא רק את אלה שעתידיים לבוא לאחר השותפות. וכבר נתבאר בעמוד א, שכן מבואר גם ברש"י לעיל יא א.

ג. בפשוטו מתבאר מן הסוגיא, שלא תיתכן ברירה בחלוקת יורשים, אלא דוקא במין אחד, אבל חלקו מין כנגד מין לא תיתכן ברירה, ומטעם זה תמה רבי עקיבא איגר [תוספות למשניות דמאי ו ין] על התוספות בקדושין שנראה מדבריהם לא כן, ראה שם.

ובחזון איש [בכורות כז טו] כתב ליישב, על פי דרך מחודשת בהבנת דברי הגמרא: בעלמא לא מחלקינן בהכי [בין מין אחד לשני מינים], אלא הכא, כיון דפטרינן לקוח משום דומיא ד"בנך", והיה לנו למעט גם ירושה, אלא דמסתבר לן למחשב יורש כחד עם מורישו, הלכך יש לנו מקום לחלק בין חלקו גדיים כנגד גדיים לחלקו גדיים כנגד תיישים, דכיון דנחתו לשומא לא הוי דומיא ד"בנך", ואף אם יש ברירה וחשיב יורש, מכל מקום, כל שזכה ירושתו בשומא חפץ כנגד חפץ — אימעט, דלא הוי דומיא ד"בנך", וכמו דאמרו בגמרא נו א האי סברא אפילו חלקו גדיים כנגד גדיים,

14. א. כתב רש"י: לא שנו: דהויא שותפות להיפטר ממעשר בהמה כי חזרו ונשתתפו אלא שחלקו בשומא. ומלשון זו מתבאר שחלוקת הגמרא היא, דבחלקו גדיים כנגד תיישים הרי הם פטורים משום שותפות, וכאשר פירש רש"י כן גם במשנה. וכן נתבאר בפנים.

ואילו בהמשך דבריו כתב, גדיים כנגד תיישים: לפי שוייהן, דהתם ליכא למימר זה חלקו המגיע ממיתת אביהם, דודאי בשעת מיתה זכה זה בחצי הגדיים והתיישים וזה בחצי הגדיים והתיישים, הלכך השתא קנין הוא שזה קונה מזה והולדות שישנם בשעת חלוקה פטורין ממעשר בהמה משום לקוח, ואותם העתידיים לבוא פטורין משום שותפות. ומבואר מדבריו, שבחלקו וחזרו ונשתתפו הפטור אינו רק משום ששותפות אינה חייבת במעשר בהמה, אלא מכח החלוקה שהיא כמו לקיחה — נפטרו, והוא על דרך הרמב"ם שכוונת המשנה היא: "חלקו, ואפילו חזרו ונשתתפו".

ב. למדנו מדברי רש"י, שהמוכר בהמה וחזר ולקחה, הרי הוא פטור ממעשר בהמה — ראה נידון בזה בהערות שבעמוד א — שהרי כתב רש"י שאותן בהמות שחלקום וחזרו פטורים

ואזדא רבי יוחנן לטעמיה, הולך רבי יוחנן א-נא לשיטתו, שאמר במקום אחר "אין ברירה":

דאמר רבי אפי אמר רבי יוחנן: האחינן שחלקו לקוחות הן, שנטל כל אחד חלק ירושתו של חברו, ומחזירין זה לזה ביוביל כשאר מקח, ואין אומרים ברירה לומר שזה חלקו המגיעו משעה ראשונה.

וצריכי שתי מימרות אלו:

דאי אשמועינן רק הכא — גבי מעשר בהמה — שבכל אופני החלוקה הרי הם פטורים ממעשר בהמה משום שהם חשובים כלקוחות, הוה אמינא:

בהא דוקא קאמר רבי יוחנן שהם כלקוחות, ולא משום שאין ברירה, אלא אף על גב דיש ברירה מכל מקום פטורים, משום דבעינן בהמה לחיוב מעשר דומיא דבנך⁽¹⁾, ומה בנך בברור לך, אף שורך וצאנך בברור לך.⁽²⁾

אבל גבי חלוקת שדה ולענין יובל, נאמר: מוכר הוא דאמר רחמנא ליהדר ביוביל,

וכשחזרו ונשתתפו, כשותפין בעלמא הם שפטורים הם ממעשר בהמה.

ועוד נחלקו במחלוקת זו רבי אלעזר ורבי יוחנן, אלא שרבי אלעזר הוסיף תנאי כדי שנאמר "יש ברירה":

ורבי אלעזר אמר:

לא שנו אלא שחלקו גדיים כנגד תישים, או אפילו גדיים כנגד גדיים אלא שלא היו שוים בערכם, וחלקו תשעה כנגד עשרה ועשרה כנגד תשעה, שלא יתכן לומר שזה "ירש" תשעה וזה "ירש" עשרה, אבל חלקו תשעה גדיים כנגד תשעה גדיים, ועשרה כנגד עשרה, אומר: זה חלקו המגיעו משעה ראשונה, כי יש ברירה.

ורבי יוחנן אמר:

אפילו חלקו תשעה גדיים כנגד תשעה גדיים, ועשרה כנגד עשרה, אין אומר זה חלקו המגיעו משעה ראשונה, ומשום שאין ברירה.

הוברר למפרע.

והביא כעין זה ממש מתוספות בגיטין כד ב ד"ה לאיזו, בדין הכותב גט לאיזו מהן שארצה אגרש, שכתבו: אפילו למאן דאמר יש ברירה, הכא מודה [שהגט פסול], משום ד"וכתב לה" דדרשינן לשמה, משמע שיהא מבורר משעת כתיבה, וכן משמע בגמרא [שם כה א], דקאמר: אי איתמר בהא, בהא קאמר רבי יוחנן דאין ברירה משום דבעינן לה לשמה, אבל התם מוכר הוא דאמר רחמנא ליהדר ביוביל אבל ירושה ומתנה, לא. משמע, אף על גב דבעלמא יש ברירה, הכא פסול משום דכתיב וכתב לה.

ואפילו אית לן בעלמא ברירה, הכא פטור ממעשר דבעינן דומיא דבנך, בברור לך".

1. וכמבואר לעיל נו א, שמפסוק זה נלמד פטור לקוח במעשר בהמה.

2. דברי הגמרא צריכים ביאור. ובזכרון שמואל [סימן נב ד"ה וכעין] כתב, דלפי פשוטו כוונת הגמרא היא, שבאמת סובר רבי יוחנן שיש ברירה ויורשים הם ולא לקוחות, ומכל מקום לענין מעשר בהמה בעי דומיא דבנך שיהא מבורר מתחילתו, ולא מהני לזה מה שאחר כך